

5. Романчук А.П., Беседа В.В. Методика оценки уровня развития двигательных качеств у детей пятилетнего возраста: материалы Международной дистанционной научно-практической конф. по спортивной медицине и лечебной физкультуре, посвященной 60-летию Пермского краевого врачебно-физкультурного диспансера, (Пермь, 1 фев. 2011 г.) – Пермь – С. 91-92.
6. Солодков А.С. Физиология спорта: Учеб. пособие / А.С. Солодков, Е.Б. Сологуб. – СПб.: ГАФК им. П.Ф. Лесгафта, 1999. – 231 с.

The process of physical education pre-school children require differentiation according to the level of motor development. We have attempted to establish the scale of assessment of motor characteristics on the basis of the processed results of the survey pre-school children in Odessa. Its application allows to personalize the selection of physical education according to the contingent of children.

Keywords: physical education, preschool children.

Отримано 24.2.2012

УДК 159. 922. 76

Ю.О. Бистрова

ПРОБЛЕМИ КОМПЛЕКСНОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

Питання психолого-педагогічного супроводу учнів з вадами зору є актуальним, оскільки саме надання психолого-педагогічної підтримки дітям з обмеженими можливостями здоров'я є самою істотною диференціальною ознакою фахової освіти. При цьому однією з найважливіших умов успішної соціальної інтеграції є здійснення комплексного психолого-педагогічного супроводу, адже в процесі навчання існує небезпека ізоляції дітей з вадами зору від здорових ровесників, що істотно ускладнить їхню професійну соціалізацію.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, професійна соціалізація, психофізичні порушення.

Вопрос психолого-педагогического сопровождения учащихся с нарушениями зрения является актуальным, т.к. именно поддержка

детей с ограниченными возможностями здоровья является самым существенным дифференцированным показателем профессионального образования. При этом одним из важнейших условий успешной социальной интеграции является осуществление комплексного психолого-педагогического сопровождения, т.к. именно в процессе обучения существует опасность изоляции детей с нарушениями зрения от здоровых ровесников, что существенно осложнит их профессиональную социализацию.

Ключевые слова: психолого-педагогическое сопровождение, профессиональная социализация, психофизические нарушения.

Проблема соціальної адаптації дітей з вадами зору відноситься до значущих питань спеціальної психології та корекційної педагогіки. Особливого значення набуває дослідження етапів та завдань психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями зору, як складової їх успішної соціальної адаптації та професійної соціалізації в майбутньому.

На жаль, в Україні історично склалася медична модель ставлення до осіб обмеженими можливостями здоров'я, за якої ця категорія дітей та молоді протягом тривалого часу розглядалася як об'єкти неповноцінності, що потребують певного лікування, піклування, перебування у спеціальних умовах, найчастіше сегрегативних. Саме ця модель інвалідизувала людину та формувала споживчу установку до соціуму. Проте, починаючи з 90-х років ХХ ст. провідною моделлю сучасних суспільно-соціальних стосунків стосовно осіб з обмеженими можливостями, визначено теорію включення, яка передбачає те, що не особистість має прилаштовуватися до суспільних, соціальних, економічних стосунків, а навпаки – суспільство має створити умови для задоволення особливих потреб кожної особистості.

У цій ситуації в Україні створюється нормативно-правова база, що включає документи: Комплексну Програму освіти та фахової підготовки дітей-інвалідів в Україні (2000 р.); Закон України „Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам” (2000 р.); Закон України „Про реабілітацію інвалідів в Україні” (2005 р.).

Соціальна адаптація дітей з порушеннями зору на цей час є одною з найважливіших проблем корекційної освіти. Знаходження тривалий час в умовах замкнутого простору спеціальної школи або інтернату лишає слабозорих дітей можливості самостійно та повноцінно включатися до соціального життя. Велика частина слабозорих випускників має труднощі психологічного та медичного плану, пов'язані з інтеграцією в

суспільство здорових людей (Т.М. Гребенюк, І.М. Некрасова, Є.П. Синьова, С.Ф. Федоренко) [1; 2].

Таким чином, процес професійної соціалізації осіб з порушеннями зору протікає своєрідно, зі значними ускладненнями, пов'язаними з оволодінням комплексом спеціальних вмінь та обумовленими низкою соціально-психологічних факторів, особистісними якостями, структурою дефекту, емоційним станом учня. Застосування системи психологічного супроводу під час педагогічного процесу дозволить на основі взаємодії діагностики та корекції індивідуальних особливостей у структурі особистості, мотиваційної готовності до професійного самовизначення, взаємозв'язку між схильностями (хочу) та здібностями (можу) забезпечити наступність як запоруку успішності в процесі соціальної адаптації та професійної соціалізації учня з вадами зору.

Тому, мета даного дослідження – виявити проблеми та створити умови психолого-педагогічного супроводу в умовах навчально-реабілітаційного центру для професійної соціалізації та інтеграції інвалідів по зору в середовище здорових однолітків, а в подальшому – систему вищої школи.

Протягом останніх десятиріч зацікавленість науковців у дослідженні проблеми професійної соціалізації помітно зростає (І.Д. Бех, В.І. Бондар, А.М. Висоцька, Г.М. Дульнєв, І.Г. Єрмоменко, В.Ю. Карвяліс, С.Ю. Конопляста, А.А. Корнієнко, В.І. Лубовський, С.Д. Максименко, Г.М. Мерсіянова, С.Л. Мирський, М.С. Певзнер, Б.І. Пінський, В.М. Синьов, К.М. Турчинська, О.П. Хохліна, А.Г. Шевцов та ін.). У спеціальній педагогіці розглядалися питання корекційної спрямованості трудового навчання як складові частини педагогічного процесу, соціально-трудової адаптації випускників (В.І. Бондар, Л.С. Білевич, А.М. Висоцька, О.М. Граборов, Г.М. Дульнєв, В.Ю. Карвяліс, С.Ю. Конопляста, Г.М. Мерсіянова, С.Л. Мирський, А.І. Раку, В.М. Синьов, О.П. Хохліна та ін.). Дослідження окремих учених (І.Д. Бех, А.А. Корнієнко, С.Д. Максименко, Ж.І. Намазбаєва, Б.І. Пінський, О.П. Хохліна, Ж.І. Шиф) присвячені проблемам психології трудової діяльності, вивченню особливостей формування трудових умінь і навичок у осіб з психофізичними порушеннями. Виявлено специфічні особливості структури трудової діяльності, доведено, що професійно-трудова підготовка осіб з психофізичними порушеннями ускладнюється окремими істотними особливостями їхнього розумового розвитку, пізнавальної, емоційно-вольової сфери, її результат знаходиться у прямої залежності від структури дефекту та емоційного стану особистості з порушенням психофізичного розвитку. Без урахування цих особливостей неможливо озброїти учнів професійними знаннями

та практичними навиками. Питанням працевлаштування та професійної реабілітації присвячені дослідження Л.І. Акатова, І.М. Бгажнокової, Ю.В. Богинської, О.П. Глоби, В.І. Ляшенко, А.Г. Шевцова, Л.М. Шипициної та ін.

Проте в спеціальній психології цю проблему й досі не можна вважати належною мірою вивченою. Не проведено комплексних психологічних досліджень, не враховані особистісні якості учня у професійному самовизначенні, немає досконалої моделі забезпечення наступності в процесі професійної соціалізації, а тому неможливо організувати ефективну корекційну та профорієнтаційну особистісно-орієнтовану роботу.

У загальній педагогіці та психології представники різних шкіл по-різному трактують поняття соціалізації залежно від певних психолого-педагогічних концепцій. У межах цих шкіл окремі вчені розглядають, на нашу думку, цікаві ідеї, які можна використовувати при визначенні основних аспектів соціалізації: зокрема, соціально-філософська ідея апробації різноманітних соціальних ролей та формування аутентичного соціального "Я" (С.С. Батенін, О.І. Іванов, В.В. Москаленко, Б.П. Паригін, Є.К. Пеньков, Л.К. Синькова, О.Г. Харчев, Р. Дарендорф, Э. Дюркгейм, Т. Парсонс, Дж. Перрі та ін.); психоаналітична ідея адаптації асоціального індивіда, соціально-психологічний напрямок – засвоєння та відтворення соціального досвіду та зв'язків, активне перетворення соціального середовища (Г.М. Андрєєва, Н.В. Андрєєнкова, І.Г. Антипова, С.О. Белічева, Я.Л. Коломінський, І.С. Кон, Р.С. Немов, О.В. Петровський, Л. Кольберг, Т. Шибутані та ін.); інтеракціоністський підхід (соціально-педагогічний напрямок) – цілеспрямований вплив соціуму на особистість, взаємодія особистості з соціальним середовищем (В.Г. Бочарова, Ю.В. Василькова, Б.З. Вульфов, О.С. Газман, А.В. Мудрік, Л.І. Новікова, В.І. Петрищев, Л.С. Рубан, С.В. Савченко, В.О. Сластьонін та ін.).

Соціалізація неможлива без адаптації індивіда до соціуму. У сучасній психології адаптація трактується як “процес активного пристосування індивіда до умов навколишнього середовища” [3, с. 11]

Адаптація здійснюється, коли порушується рівновага між індивідом та середовищем у результаті змін в останньому. Встановлення балансу в подібній ситуації можливо лише за умовою, що деякі зміни відбудуться в самому індивіді: йому слід відмовитися від свого колишнього стану. Отже, адаптація – складова частина пристосувальних реакцій системи на зміни середовища існування, визначених в тому, що система, реагуючи на зміни значущих для неї параметрів та дефектів середовища, перебудовує, змінює свої структурні зв'язки для збереження функцій, які забезпечують її існування як цілого в новому середовищі. Механізм адаптації може

включати як морфологічні, так і поведінкові реакції в залежності від рівня організації системи [4, с. 33-34]

В дефектології соціальна адаптація трактується як процес пристосування людини до нового для неї соціального середовища, а також наслідки цього процесу; це формування в індивіда онтогенезу соціальної поведінки, яка за змістом, що їй надає суб'єкт, співвіднесена з поведінкою інших людей і спрямована на встановлення соціальних стосунків – достатньо стійких і самостійних зв'язків між індивідами та соціальними групами [5].

Соціальна адаптація та формування соціальної поведінки полягає не тільки в тому, щоб особистість засвоїла норми і правила, прийняті у суспільному середовищі, але й мала змогу протистояти негативним явищам, які також досить часто трапляються в оточуючій дійсності. У цьому випадку в індивіда повинні бути сформовані внутрішні мотиви, які б дозволяли йому не піддатися негативному впливу середовища.

Розвиток соціальної поведінки залежить не лише від суспільних умов, але й від вікових та індивідуальних рис особистості. Якщо у своїй виховній роботі наставник це враховує, то розширюються можливості впливу на школярів, на формування в них соціальної поведінки. Виховання допомагає утворенню численних умовних емоційних зв'язків, їх диференціації і об'єднанню, інтеграції у нові структури. Ці зв'язки лежать в основі нових психічних процесів, станів, якостей.

Складність взаємодії зовнішніх та внутрішніх умов розвитку полягає не лише в тому, що взаємодія неповторна та індивідуальна (що необхідно враховувати під час виховного процесу), але й в тому, що вона має свою специфіку на кожному віковому рівні.

Людина від самого початку є об'єктом соціальних відносин, які розвиваються у певному порядку. Соціальне середовище не входить до внутрішньої сфери особистості, воно лише надає місце для нормальної взаємодії індивіда з оточенням.

Коли нормальної взаємодії не існує, постійно постають проблеми, пов'язані з медичною допомогою, проблеми догляду, обслуговування в сім'ї, або навчально-реабілітаційному центрі, проблеми соціальної допомоги, пенсійного забезпечення, проблеми спілкування, отримання і надання інформації тощо.

Дуже суттєвими і нелегкими виявляються для цих дітей питання психологічної допомоги, реалізації творчих здібностей, набуття освіти як загальної, так і професійної, працевлаштування.

Крім того, соціальні проблеми, з якими щоденно стикаються діти з порушеннями зору, у кожному конкретному випадку суттєво детерміновані індивідуальною специфікою інвалідності, віком і статтю, наявністю доброзичливого родинного оточення і його можливостями,

потужністю і кваліфікацією спеціалізованих служб – соціальних, медичних, освітянських, працевлаштування тощо.

Об'єктивно, існуючі проблеми слід умовно розподілити на кілька основних різновидів, хоча в реальному житті більшість проблем переплітаються, діють у комплексі, є взаємопов'язаними, інколи – взаємообумовленими, такими, що підсилюють дію одна одної.

Отже, в цілому система спеціалізованої освіти спроможна забезпечити потреби дітей, які мають порушення зору, принаймні у кількісному аспекті, хоча поки що не ліквідовані перешкоди для легкого доступу дітей до мережі спеціалізованих навчальних закладів, що інколи пов'язано з недостатньою інформованістю батьків, територіальною віддаленістю потрібних закладів від місць мешкання і, відповідно, труднощами як матеріального, так і суто фізичного характеру, пов'язаними з необхідністю постійного перевезення дітей. Хоча Законом України „Про освіту” дітям-інвалідам гарантується не тільки право на навчання, а й вибір його форм і освітніх програм, цей вибір поки що не є загальнодоступним.

Існує й проблема продовження освіти, хоча Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” передбачає, що вихованці з обмеженими фізичними можливостями і збереженим інтелектом, які закінчили 9 класів основної школи або здобули середню освіту, направляються на працевлаштування або навчання в інші навчальні заклади, за суб'єктивними оцінками батьків, деякі діти з неповних та малозабезпечених сімей які не мають можливості навчатися у вищих та професійно-технічних навчальних закладах на платних засадах, відчують труднощі при вступі, особливо до державних вищих навчальних закладів з великим конкурсом і паралельним існуванням двох форм навчання (безкоштовної та платної).

Таким чином, зазначені проблеми дозволяють визначити шляхи психолого-педагогічного супроводу соціальної адаптації дітей з порушеннями зору, зазначити заходи медико-педагогічної реабілітації та психологічної підтримки цих дітей в умовах навчально-реабілітаційного центру. Наведемо проект процесу забезпечення наступності соціальної адаптації та професійної соціалізації осіб з вадами зору та його технологічне оснащення.

Створюючи систему психолого-педагогічного супроводу дітей з вадами зору, ми враховуємо види забезпечення, які існують на соціальному, груповому та індивідуальному рівнях, і поділяються на теоретико-організаційний, реалізаційний та технічний етапи. При цьому ми опираємося на цілісність особистісно-деяльнісного, компетентісного та системно-синергетичного підходів. Психолого-педагогічний супровід реалізує ряд функцій, які представлені бінарне: як забезпечення процесу соціалізації та як забезпечення її результату.

Таблиця 1.

Теоретико-методологічний блок		
Мета, завдання	Об'єкти та суб'єкти	Теоретико-методологічні основи
Діагностико-аналітичний блок		
Психолого-педагогічний інструментарій	Інформаційно-діагностичний банк даних	Аналітичний компонент
Корекційно-профорієнтаційний блок		
Особистісно-діяльнісний аспект	Компетентісний аспект	Соціальний аспект
Організаційно-керівницький блок		
Експертний компонент	Кадрове забезпечення	Матеріально-технічна база

Компонентним складом психолого-педагогічного забезпечення є теоретико-методологічний блок, діагностико-аналітичний блок, корекційно-профорієнтаційний блок, організаційно-керівницький блок (див. таблицю 1).

Про вдалу професійну соціалізацію можна вести мову тільки в тому випадку, якщо людина буде враховувати всі три фактори: свої професійні бажання (хочу), особисті психофізіологічні можливості (можу) і потреби кадрового ринку праці того регіону, де він проживає (треба). Тільки при правильному розумінні співвідношення й значимості цих компонентів професійного самовизначення можлива науково обґрунтована організація стрункої системи профорієнтаційної роботи. На думку С.Л. Рубінштейна, також слід враховувати характер та тип темпераменту людини для більш точного та повного розглядання особистості.

В ході проведення дослідження ми визначили для себе наступні компоненти професійного самовизначення, спираючись на структуру особистості за С.Л. Рубінштейном, К.К. Платоновим та теорію професійного становлення Д. Сьюпера:

- потреби, бажання та інтереси розумово відсталих підлітків відносно тієї чи іншої професійної діяльності, мотивація;

- здібності та схильності, включаючи рівень психофізичного розвитку;

- тип темпераменту та характерологічні особливості, образ "Я";

- готовність до вибору професії, відношення до праці.

Таким чином, ми визначили для себе наступні компоненти професійного самовизначення, як складової професійної соціалізації: когнітивний, мотиваційно-вольовий, особистісний та діяльнісний. Створення системи супроводу буде сприяти зниженню інвалідизації дітей з порушеннями зору, підвищенню соціально-психологічної адаптації та інтеграції в середовище здорових однолітків. Це й буде питаннями подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Бистрова Ю.О. Психолого-педагогічне забезпечення інклюзивного навчання осіб особливими освітніми потребами у вищому навчальному закладі / Ю.О.Бистрова // Науковий часопис. – Серія 19. – корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Випуск 11. – К., 2008. – С. 28-32.
2. Гребенюк Т.М. Вивчення особливостей соціально-педагогічної адаптації інвалідів по зору до навчання у вищих навчальних закладах / Т.М.Гребенюк // Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки. Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. – Випуск 3. – С. 52-63.
3. Психологія: Словник. – М., 1990.
4. Воложин А.И, Субботин Ю.К. Адаптация и компенсация – универсальный биологический механизм приспособления / А.И.Волжин, Ю.К.Субботин. – М., 1987.
5. Бондар В.І. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / В.І.Бондар. – Луганськ, 2003. – С. 228.

Question of psychological and pedagogical accompaniment of professional socialization students with paropsiss is actual, because support of children with the limited possibilities of health is the most substantial differentiated index of trade education. Thus one of major terms of successful social integration is realization of complex psychological and pedagogical accompaniment.

Keywords: psychological, pedagogical accompaniment, professional socialization, persons with violations of health.

Отримано 24.2. 2012